

http://www.antitetradia.gr/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=400:%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%AE%CF%84%CF%81%CE%B7%CF%82-%CE%B3%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CF%8C%CF%82-%CE%BF-%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%BD%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%AE%CF%82-%CE%B4%CE%AC%CF%83%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CE%BF%CF%82,-%CE%BF-%CF%81%CE%B9%CE%B6%CE%BF%CF%83%CF%80%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B3%CF%8C%CF%82&catid=55&Itemid=102

Δημήτρης Γληνός. Ο αγωνιστής δάσκαλος, ο ριζοσπάστης παιδαγωγός

(Σμύρνη 1882 - Αθήνα 1943)

“Αν ισχύει η ρήση πως οι νεκροί βαραίνουν στα μυαλά των ζωντανών και η παράδοση αποτελεί και βαρίδι στην πρόοδο, τότε η περίπτωση του Γληνού θα πρέπει να αποτελεί εξαίρεση. Γιατί ο πνευματικός ηγέτης και αγωνιστής δάσκαλος, ο οποίος ξεκίνησε από τον αστικό ουμανισμό για να συναντηθεί με τον κομμουνισμό, ασυμβίβαστος, καινοτόμος, συγκροτημένος, δίκαια πρέπει να θεωρηθεί μεταξύ των πρώτων στο πνευματικό στερέωμα του 20ου αιώνα. Ίσως ο μέγιστος αριστερός διανοητής στον παιδαγωγικό χώρο”

“αντιτετράδια της εκπαίδευσης”, τεύχος 60-61, αφιέρωμα στο Δημήτρη Γληνό

Η φωτογραφία του Δ. Γληνού έχει τραβηχτεί στο Παρίσι το 1919, όταν ο Γληνός ταξίδεψε εκεί προκειμένου να συναντήσει τον Ε. Βενιζέλο που συμμετείχε στη Διεθνή Διάσκεψη της Ειρήνης. Όλες οι φωτογραφίες του αφιερώματος έχουν παραχωρηθεί από τον κ. Γιώργο Δ. Μπουμπού, Γραμματέα του Δ.Σ. του Ιδρύματος Γληνού. Τον ευχαριστούμε θερμά.

Επιμέλεια: Ελένη Ζούζουλα - Κώστας Θεριανός

Τα πρώτα χρόνια

Ο Δημήτρης Γληνός γεννήθηκε στη Σμύρνη στις 22 Αυγούστου του 1882 (παλιό ημερολόγιο). Ήταν ο πρωτότοκος από τα δώδεκα παιδιά της οικογένειάς του. Ο πατέρας του ήταν έμπορος κρασιών και κατάγονταν από την Άνδρο. Εκτός από το εμπόριο κρασιών, ο πατέρας του διατηρούσε και μια μικρή ταβέρνα, στην οποία ο Δημήτρης εργαζόταν προκειμένου να βοηθήσει την οικογένεια του. Οι οικονομικοί πόροι της οικογένειας ήταν περιορισμένοι. Όμως, ο Γληνός είχε την τύχη να τον συμπαθήσει ο γιατρός Δημήτριος Χρόνης και να τον βοηθήσει οικονομικά, ώστε να εγγραφεί στην Ευαγγελική Σχολή Σμύρνης.

Φοιτητής στην Αθήνα

Το 1899, αριστούχος της Ευαγγελικής Σχολής Σμύρνης, ήρθε στην Αθήνα “κουβαλώντας” τη “Μεγάλη Ιδέα”, την καθαρεύουσα και τον ιδεαλισμό, για να σπουδάσει Φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Η πολιτική ατμόσφαιρα της εποχής είχε κυριαρχηθεί από την ήττα του 1897. Στο Πανεπιστήμιο των Αθηνών κυριαρχούσαν οι οπαδοί της αρχαϊζουσας (Μιστριώτης, Κόντος). Ο Γληνός νοίκιασε ένα σπίτι στην οδό Μασσαλίας 18 και έπιασε φιλία με τον Κ. Γούναρη, δημοτικιστή και ποιητή, τεταρτοετή φοιτητή της φιλολογίας που σκοτώθηκε στους Βαλκανικούς πολέμους.

Η επίδραση του Μιστριώτη επηρέασε αρχικά το Γληνό. Συμμετείχε στα “Ευαγγελικά” το 1901 εναντίον των δημοτικιστών. Αργότερα ο ίδιος θα γράψει: “Όλη μου η ζωή είναι μια πορεία προς τα αριστερά. Από το Μιστριώτη στο Λένιν”. Την ίδια περίοδο γράφει το πρώτο του άρθρο για τις ξένες λέξεις στην ελληνική γλώσσα στο περιοδικό του Γεράσιμου Βώκου “Το Περιοδικό μας”. Αργότερα, στο ίδιο περιοδικό δημοσιεύει μια επιστολή με τίτλο “Ένας εθνικός”.

Στο πανεπιστήμιο γνωρίζει τους Αλέξανδρο Δελμούζο, Μανώλη Τριανταφυλλίδη και Π. Ταγκόπουλο και γίνεται δημοτικιστής.

Να πώς παρουσιάζει ο ίδιος γλαφυρά την περίοδο των φοιτητικών του χρόνων, τις ανησυχίες και τα όνειρά του:

“Σπούδασα φιλολογία γεμάτος από θολά και αόριστα όνειρα, από ορμές για δράση πνευματική, τότε νοιώθοντας να φουσκώνουν τα στήθια μου από ποιητική διάθεση και τότε νοιώθοντας το νου μου να λαχταράει, για την κατάκτηση της αλήθειας... Έτρεχα σαν ένα νέο αλογάκι μέσα σ’ ένα λιβάδι, τότε ανεβαίνοντας τις ηλιόλουστες βουνοπλαγές της τέχνης, τότε χαροπιδώντας στον κάμπο τον οργανωμένο της επιστήμης...”.

Και προσθέτει για τη μετέπειτα πορεία του:

“Με κόπο και αγωνία άνοιξα το δρόμο, ένα μονοπάτι για την αλήθεια, για το φως. Έγινε στα δεκαοχτώ μου χρόνια δημοτικιστής, στα εικοσιπέντε μου χρόνια φωτίστηκα για το κοινωνικό ζήτημα, χρειάστηκε είκοσι χρόνια αγώνα για να μπορέσω να πω την αλήθεια που είχα μέσα μου...”.

Και ο Βάρναλης θυμάται:

«Τα πρώτα χρόνια της φοιτητικής μου ζωής μικρός, ξένος, ασήμαντος, χωρίς φίλους μέσα στη Φιλοσοφική Σχολή, στεκόμουν πάντα απόμερα και κοιτάζα τους άλλους. Οι περισσότεροι είχαν έναν αέρα αντιπαθητικό. Πολύ ολίγες φάτσες μου φαινότανε συμπαθητικές και τους πρόσεχα στις παραδόσεις χωρίς να τους γνωρίζω. Όλοι τους ήταν ή τριτοετείς ή τελειόφοιτοι. Τους πρόσεχα και τους θαύμαζα, γιατί είχα μάθει πως είναι ποιητές και φυσικά δημοτικιστές. Ο Γληνός με τα μεγάλα του φλογερά μάτια και με μια χτυπητήν επίδειξη αντιρομαντισμού. Ο Δελμούζος με τα ωραία ποιητικά του μαλλιά, το εμπνευσμένο ύφος και το σταθερό του περπάτημα με βήματα απλωτά προς “ό,τι υψηλόν”. Ο Τριανταφυλλίδης με τη νευρική του φινέτσα, τη μελετηρότητά του και την κοριτσίστικη σεμνότητά του. Και απάνω απ’ όλους ο μέγας φασαριάς της σχολής, ο λιγότερο όμορφος απ’ όλους τους νέους της... Ανατολής, φωνακλάς, πανταχού παρών, γενικός φίλος ολωνών, καθηγητών και φοιτητών, φημισμένος από τότες ιστοριοδίφης, συνεργάτης του “Νουμά” κι αγαπημένος του Ψυχάρη, σπιρτόζος ανεκδοτολόγος, πειραχτήριο και πάντα καλή καρδιά - ο Νίκος Βέης. Όλοι αναγνωρίζανε την αξία του και τον εχτιμούσανε».

Η επαφή με το δημοτικισμό και οι πρώτες μάχες για τη δημοτική γλώσσα

Οι φιλικές συναναστροφές οδηγούν το Γληνό στο δημοτικισμό. Ο Κ. Γούναρης τον συστήνει στην ομάδα “Εστία” του περιοδικού “Νουμάς”, που το έβγαζε ο πρωτοπόρος δημοτικιστής Δ. Ταγκόπουλος. Την περίοδο αυτή μεγάλοι λογοτέχνες όπως ο Χατζόπουλος, ο Καμπύσης, ο Καρκαβίτσας, ο Νιρβάνας, ο Ξενόπουλος, ο Βλαχογιάννης, ο Γρυπάρης, ο Μαλακάσης, ο Μελάς, ο Παπαντωνίου, ο Βάρναλης, ο Σκίπης, ο Σουρής και πολλοί άλλοι, επηρεασμένοι από το κήρυγμα του Ψυχάρη, γράφουν και προπαγανδίζουν τη δημοτική. Περιοδικά όπως η “Τέχνη” του Κώστα Χατζόπουλου, το “Περιοδικό μας” του Βώκου, η “Κριτική” των Αξιώτη και Λαμπελέτ, τα “Προτύλαια” του Βλαχογιάννη και ο “Νουμάς” του Ταγκόπουλου, εκδίδονται στη δημοτική. Είναι η φάση όπου ο δημοτικισμός μετασχηματίζεται σταδιακά από κίνημα λογοτεχνικό σε εκπαιδευτικό. Ο Γληνός το 1903 δημοσιεύει στον Νουμά του Ταγκόπουλου τρία μεταφρασμένα κείμενα του Heredia με το ψευδώνυμο Δ. Μήτσος.

Οικονομικές δυσκολίες αναγκάζουν το Γληνό στη διάρκεια των σπουδών του να εργασθεί ως δάσκαλος στη Λήμνο (1903-1904) και στον Κασαμπά (1905). Το 1904 γίνεται μέλος του συλλόγου των δημοτικιστών “Η Εθνική μας γλώσσα”. Το 1905 παίρνει το πτυχίο του με άριστα. Στα 1905 ανέλαβε τη διεύθυνση της Αναξαγορείου Σχολής στα Βουρλά της Σμύρνης. Στα 1906-7 δημοσιεύει τα πρώτα του ποιήματα, μεταφράσεις και φιλολογικά άρθρα, με το όνομα Μήτρος Γληνός.

Το 1906, ο Ν. Τσουρουκτσόγλου εκδίδει στη Σμύρνη την εφημερίδα “Ημερησία Σμύρνης” και με επιστολή του στην καθαρεύουσα προσκαλεί το Γληνό να γίνει συνεργάτης της. Ο Γληνός απαντά θετικά στην πρόσκληση της εφημερίδας με επιστολή γραμμένη στη δημοτική. Η εφημερίδα δημοσιεύει την επιστολή και οι διευθυντές των τριών σχολών της Σμύρνης ζητούν εγγράφως από το συμβούλιο της Αναξαγορείου Σχολής την απόλυση του.

Ο Γληνός παραιτείται και προσλαμβάνεται στο νεοσύστατο Ελληνογερμανικό Λύκειο όπου δίδαξε ως το 1908. Εκεί είχε μαθητή τον Γ. Κορδάτο, ο οποίος μας χαρίζει πολύτιμες βιογραφικές σελίδες για το Δημήτρη Γληνό:

«Ο κ. Διευθυντής είχε δίκαιο. Ο Γληνός ήταν κάτι παραπάνω από γόης στη διδασκαλία του. Δε θυμάμαι κανέναν άλλο καθηγητή να μου κάνει τέτοια εντύπωση. Κρεμνιούμαστε όλοι μας απ' το στόμα του και δεν καταλαβαίναμε πώς περνούσε η ώρα ή πιο σωστά, θα θέλαμε η μια ώρα του μαθήματος να γίνει δύο και τρεις. Όχι μόνο δεν κούραζε αλλά και έκανε τη γραμματική και το συνταχτικό ευχάριστο μάθημα, ήταν παιχνίδια όπως τα δίδασκε.

Έπειτα και στο μάθημα των εκθέσεων πρόσεχε πολύ. Μας έβαλε να διαβάζουμε νεοελληνικά κείμενα και χωρίς να φαίνεται πως είναι δημοτικιστής τον καιρό εκείνο στη Σμύρνη οι καθηγητές δημοτικιστές παύονταν από τα Ελληνικά Σχολεία μας προπαγάνδιζε το δημοτικισμό. Μιλούσε πολλές φορές για το Πανεπιστήμιο της Αθήνας, για το Χατζιδάκι, Κόντο, για τον Ψυχάρη και άλλες μορφές της τέχνης και ελληνικής λογοτεχνίας. Όταν μάλιστα μαθεύτηκε στις αρχές του 1907 ο θάνατος του Δημητρίου Βερναρδάκη, η Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης θέλησε να τιμήσει τη μνήμη όχι μόνο του ποιητή της “Φαύστας”, αλλά και του έξοχου ελληνιστή και φιλόλογου. Ωστόσο κανένας απ' τους καθηγητές της δεν ήθελε να μιλήσουν στο φιλολογικό μνημόσυνο που θα γινόταν. Ήταν όλοι φανατικοί καθαρευουσιάνοι και οπαδοί του Κόντου που υπήρξεν άσπονδος εχθρός και διώκτης του μυτιληναίου σοφού. Τότε ο Γληνός, αν και δεν ήταν καθηγητής της Ευαγγελικής Σχολής, μέσον του διευθυντή της “Αρμονίας”, τα κατάφερε να του δοθεί η εντολή να μιλήσει αυτός. Ήταν η πρώτη φορά που θα έκανε δημόσια εμφάνιση και μάλιστα εμφάνιση μέσα στη μεγάλη αίθουσα της Ευαγγελικής Σχολής, όπου θα πήγαινε να τον ακούσει ό,τι εκλεχτό είχε η Σμύρνη.

Η αίθουσα ήταν γιομάτη, πατείς με πατώ σε. Φυσικά δεν έλειπεν η τάξη μας. Μόνο δυο τρία πλουσιόπαιδα δεν ήρθαν. Αυτά προτίμησαν να περάσουν την ώρα τους στα ζαχαροπλαστεία της προκουμαίας. Ήταν οι πιο σκάρτοι της τάξης. Οι άλλοι πήγαμε και χειροκροτήσαμε το δάσκαλό μας με συγκίνηση και μ' όλη την καρδιά μας. Η ομιλία του ήταν μυσταγωγία και κεραυνός μαζί».

Την ίδια χρονιά ιδρύεται στη Σμύρνη “Σύνδεσμος των Λειτουργών της Εκπαιδευσεως” και ο Γληνός αναλαμβάνει την προεδρία του.

Οι σπουδές στη Γερμανία και η επαφή με το μαρξισμό

Το 1908, παντρεύεται την Άννα Χρόνη, κόρη του εύπορου γιατρού που τον είχε βοηθήσει οικονομικά στις σπουδές του. Τον Αύγουστο του 1909 αναχωρεί μαζί με τη σύζυγο του για την Ιένα της Γερμανίας όπου παρακολούθησε μαθήματα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής. Εκεί γνωρίζει το Γ. Σκληρό συγγραφέα του βιβλίου “Το Κοινωνικό μας Ζήτημα” και συμμετέχει στην “Εταιρεία των φίλων”, ένα κύκλο πολιτικών συζητήσεων μαζί με άλλους προοδευτικούς έλληνες φοιτητές. Εκεί ο Γληνός στρέφεται προς τη μελέτη του μαρξισμού και γράφει, με το ψευδώνυμο Λ. Καλλέργης, μια εργασία με τίτλο “Η νεοτουρκική επανάσταση”, την οποία δημοσίευσε στο περιοδικό “Ελληνισμός” του Νεοκλή Καζάζη. Στη μελέτη αυτή ο Γληνός προσπαθεί να αναλύσει την τρέχουσα πολιτική κατάσταση στις χώρες της Βαλκανικής χερσονήσου με τη μέθοδο του ιστορικού υλισμού. Στην ανάλυσή του προβλέπει τους Βαλκανικούς πολέμους, τη σύγκρουση Ελλάδας - Τουρκίας και τη συμμαχία Ελλάδας - Σερβίας - Βουλγαρίας.

Ο Γληνός από την Ιένα μεταβαίνει στη Λειψία με σκοπό να εκπονήσει μια διδακτορική διατριβή με τον Wundt με θέμα: “Τα αισθήματα της ακοής και η ένταση της προσοχής”. Όμως, το 1911 οι οικονομικές ανάγκες τον υποχρέωσαν να διακόψει τις σπουδές του και να επιστρέψει στην Αθήνα.

Η αξιοποίηση του Γληνού από τις κυβερνήσεις Ε. Βενιζέλου (απόπειρες μεταρρύθμισης 1913 και 1917)

Στην Ελλάδα, την περίοδο αυτή, γίνονται σημαντικές πολιτικές εξελίξεις. Το 1908 ιδρύεται στην Αθήνα η Κοινωνιολογική Εταιρεία με αρχηγό τον Αλέξανδρο Παπαναστασίου. Μέλη της είναι διανοούμενοι που είχαν σπουδάσει στη Γερμανία και αποφάσισαν να πολιτευθούν. Το 1909, ο Δρακούλης ιδρύει το Ελληνικό Σοσιαλιστικό Κόμμα (Ε.Σ.Κ.). Ο Γιαννιός, δάσκαλος της γαλλικής γλώσσας που είχε ζήσει χρόνια κοντά στον Ψυχάρη, ιδρύει το Σοσιαλιστικό Κέντρο Αθήνας (Σ.Κ.Α.). Το 1911 ιδρύεται το Εργατικό Κέντρο Αθήνας. Οι σοσιαλιστικές ιδέες αρχίζουν να διαδίδονται στην ελληνική κοινωνία και να μορφοποιούνται πολιτικά.

Ο Ε. Βενιζέλος είχε καταλάβει την εξουσία και προσπαθούσε να συγκροτήσει ένα επιτελείο από προοδευτικούς διανοούμενους, που θα στήριζαν τις προσπάθειες του για αστικό εκσυγχρονισμό. Το

1910 είχε ιδρυθεί ο Εκπαιδευτικός Όμιλος, με βασικό αίτημα την εισαγωγή της δημοτικής γλώσσας στην εκπαίδευση.

Το κλίμα είναι ευνοϊκό για το Γληνό, ο οποίος με την επιστροφή του στην Ελλάδα αρχίζει να αρθρογραφεί στο Δελτίο του Ομίλου.

Το 1911 η καθαρεύουσα κατοχυρώνεται συνταγματικά. Με το άρθρο 107 του Συντάγματος, επίσημη γλώσσα του κράτους προκρίνεται εκείνη που συντάσσονται “το πολίτευμα και τα κείμενα της ελληνικής νομοθεσίας”, δηλαδή η καθαρεύουσα. Αυτός ο συμβιβασμός του Βενιζέλου θα κάνει ακόμη πιο δύσκολο τον αγώνα των δημοτικιστών, οι οποίοι στηρίζουν την κυβέρνηση του.

Το 1912, ο υπουργός παιδείας Ι. Τσιριμώκος ζητά από το Γληνό να του εκθέσει τις απόψεις του για το εκπαιδευτικό σύστημα. Ο Τσιριμώκος διορίζει το Γληνό Διευθυντή στο Διδασκαλείο Μέσης Εκπαίδευσης. Σ’ αυτό μετεκπαιδεύονταν οι δάσκαλοι και οι καθηγητές στα νέα παιδαγωγικά συστήματα. Ο Γληνός δημιουργεί δύο παιδαγωγικά φροντιστήρια, στα οποία προσπαθεί να διδάξει νέες μεθόδους διδασκαλίας, που χρησιμοποιούνται από το κίνημα της προοδευτικής αγωγής και το Σχολείο Εργασίας. Ο Κ. Βάρναλης ως μαθητής του μας δίνει την καταλυτική πνευματική φυσιογνωμία του:

«Αξέχαστα χρόνια! Η πλειότητα των μετεκπαιδευμένων είμαστε νέοι, ζωηροί, γεμάτοι, πιστοί στο δημοτικισμό, στην ελευθερία του πνεύματος, στην πρόοδο του έθνους. Αυτόν τον αέρα της δημιουργικής πίστης και της νόμιμης δράσης μάς τον εμφυσούσε ο Γληνός. Μόνη η αυτοκυριαρχημένη παρουσία του, η γαλήνη του, ασκούσανε μίαν ακαταμάχητη γοητεία σ’ όλους... Γιατί ο Γληνός δεν ήτανε μονάχα υπέροχος δάσκαλος και δημιουργός, ήτανε και άφθαστος ομιλητής... Ο Γληνός είχε καθαρές ιδέες κι ήξερε να τις αναπτύσσει παστικά και με τέχνη. Ο λόγος του γοήτευε με την αντικειμενικότητα των αληθειών του, με τη μαστοριά του ύφους του και με τη θέρμη της πίστης του...».

Παράλληλα, ο Γληνός περιοδεύει σε όλη την Ελλάδα κάνοντας επιθεωρήσεις στα σχολεία και καταγράφοντας τις αδυναμίες του εκπαιδευτικού συστήματος.

Το 1913, ύστερα από πρόσκληση του Υπουργού Παιδείας Ι. Τσιριμώκου της κυβέρνησης Ελ. Βενιζέλου, ο Γληνός συντάσσει την εισηγητική του έκθεση και το κείμενο των νομοσχεδίων, που έμειναν στην Ιστορία της Εκπαίδευσης ως “Νομοσχέδια του 1913”, εκφράζοντας τις προοδευτικές τάσεις του αστικού φιλελευθερισμού αυτής της εποχής. Στόχος της μεταρρύθμισης του 1913 ήταν ο καπιταλιστικός εξορθολογισμός της εκπαίδευσης και η σύνδεση της με την παραγωγική διαδικασία.

Ο Γληνός στο κείμενο των νομοσχεδίων επικρίνει τον ψευτοκλασικισμό, την έλλειψη πρακτικού προσανατολισμού του σχολείου, που παράγει πτυχιούχους οι οποίοι “ή συνωθούνται περί το δημόσιον ταμείον ή ρίπτονται εις την κοινωσίαν πνευματικοί προλετάριοι, επιστήμονες άνεργοι”. Υποστηρίζει ότι “είναι ανάγκη να οργανωθή και η καλούμενη πραγματική εκπαίδευσις, ήτις, θα προπαρασκευάζει συστηματικώτερον δια της καλλιέργειας των γενικών δεξιοτήτων και της παροχής καταλλήλων γνώσεων δια τα ειδικά επαγγελματικά σχολεία ή και δια τα τεχνικά επαγγέλματα”.

Σε αυτή τη φάση ο Γληνός εντάσσεται στο πλαίσιο της ιδεολογίας της προοδευτικής αστικής τάξης. Βλέπει την εκπαίδευση ως μέσον της καπιταλιστικής ανάπτυξης και πιστεύει ότι αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την εισαγωγή της δημοτικής και την αναδιάρθρωση των αναλυτικών προγραμμάτων.

Οι αντιδράσεις που ξεσήκωσαν συντηρητικοί κύκλοι, αλλά και η μη σθεναρή υποστήριξη των νομοσχεδίων από τη μεριά της κυβέρνησης οδήγησαν στην καταψήφιση των νομοσχεδίων.

Το καλοκαίρι του 1914, ο Ι. Τσιριμώκος συγκροτεί δεκατετραμελές εκπαιδευτικό συμβούλιο, αλλά δεν περιλαμβάνει σε αυτό τον Γληνό. Ο Γληνός ιδρύει το “Σύλλογο Εκπαιδευτικών Λειτουργών” και εκδίδει το περιοδικό “Αγωγή” για να δραστηριοποιήσει τους εκπαιδευτικούς σε προοδευτική κατεύθυνση. Αυτή την περίοδο αρχίζει να συνειδητοποιεί ότι αν δεν αλλάξει ο τρόπος σκέψης των εκπαιδευτικών, αν δεν αποκτήσουν μια διαφορετική αντίληψη για το σχολείο και την αγωγή, αν δεν υπάρξει πραγματική κινητοποίηση από τα κάτω, το εκπαιδευτικό σύστημα δεν πρόκειται να αλλάξει μόνο με άνωθεν νομοθετικές παρεμβάσεις.

Το Φεβρουάριο του 1915 ο Βενιζέλος παραιτείται. Ο Γληνός κατηγορείται από τη φιλοβασιλική εφημερίδα “Σκρπ” ότι σε ομιλία του στο Διδασκαλείο Μέσης Εκπαίδευσης αποκάλυψε το βασιλιά “σακαράκα”. Θα δικαστεί για περιύβριση αρχής, αλλά θα απαλλαγεί με βούλευμα.

Το Σεπτέμβριο του 1916 θα επιστρατευθεί για ένα μήνα. Τον Οκτώβριο παραιτήθηκε από τη διεύθυνση του Διδασκαλείου. Οι βασιλικοί θα θεωρήσουν την παραίτηση του ως προσχώρηση στην Εθνική Άμυνα. Τον Νοέμβριο θα φυλακισθεί στις φυλακές Αβέρωφ. Ιανουάριο του 1917 αποφυλακίζεται και φεύγει οικογενειακώς στη Θεσσαλονίκη μετά από πρόσκληση του Βενιζέλου. Η Επαναστατική Κυβέρνηση τον διόρισε Πρόεδρο του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου.

Αρχές Ιουνίου 1917 ο γαλλικός στόλος ανατρέπει το καθεστώς του βασιλιά Κωνσταντίνου. Ο Βενιζέλος γίνεται πρωθυπουργός, ο Αβέρωφ υπουργός παιδείας, ο Γληνός γενικός γραμματέας του υπουργείου παιδείας και οι Δελημούζος και Τριανταφυλλίδης διορίζονται ανώτεροι επόπτες παιδείας. Τα τρία χρόνια της κυβέρνησης Βενιζέλου (1917 - 1920) ο Γληνός αγωνίζεται για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Την περίοδο αυτή γράφονται τα αναγνωστικά “Τα Ψηλά Βουνά” και το αλφαβητάριο “Ο Ήλιος”.

Τα νέα αναγνωστικά που γράφονται ο ίδιος τα χαρακτηρίζει σαν:

“Ανατολή νέου κόσμου... κρύμνισμα ειδύλων, μεταβολή συστημάτων... Τα αναγνωστικά αυτά όχι μόνο είναι γραμμένα στη δημοτική, αλλά μπάζουν νέο πνεύμα στο σχολείο, φέρνουν τα παιδιά κοντά στη φύση και τη ζωή, στη χαρά και τη δράση, τα μαθαίνουν να αυτενεργούν, καλλιεργούν το κοινωνικό συναίσθημα”.

Όμως, η μεταρρύθμιση συναντά αντιδράσεις ακόμη και μέσα στη βενιζελική παράταξη. Ο Βενιζέλος, όπως γράφει ο ίδιος ο Γληνός, τον καλεί στη Βουλή προκειμένου να του επιστήσει την προσοχή: “Τι είναι αυτά που κάνετε; Βιαζόμαστε πολύ. Χρειαζόμαστε τρία χρόνια να μπει η δημοτική στις τέσσερις πρώτες τάξεις του δημοτικού. Ύστερα βλέπουμε”. Το 1918 ο βενιζελικός αρχιεπίσκοπος επιτίθεται στη μεταρρύθμιση. Οι πιέσεις εκ των ένδον είναι αφόρητες. Ο Γληνός σε μια προσπάθεια να παρακάμψει το συντηρητικό κομμάτι του βενιζελικού κόμματος ταξιδεύει το 1919 στο Παρίσι προκειμένου να συναντήσει τον ίδιο το Βενιζέλο. Όμως, οι προσπάθειες του δεν θα αποδώσουν τους καρπούς που αυτός προσδοκούσε. Το πανεπιστήμιο Αθηνών παραμένει το κέντρο της αντίδρασης. Ο Γληνός μόλις και κατορθώνει να πείσει το Βενιζέλο να διδάσκεται η δημοτική στην πέμπτη και την έκτη δημοτικού μαζί με την καθαρεύουσα.

Στις εκλογές του 1920 τα φιλομοναρχικά κόμματα παίρνουν την πλειοψηφία και καταργούν την μεταρρύθμιση του 1917. Τα αναγνωστικά της μεταρρύθμισης χαρακτηρίζονται αντεθνικά και καίγονται ύστερα από απόφαση επιτροπής με πρόεδρο τον καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών Νίκο Εξαρχόπουλο.

Η καθαρεύουσα επικρατεί και πάλι και μαζί μ’ αυτή το παλιό αντιδραστικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Στο βιβλίο του με τον τίτλο “Οι χοίροι υίζουσιν, τα χοιρίδια κοΐζουσιν, οι όφεις ιύζουσιν” ο Γληνός σατιρίζει με πίκρα την επαναφορά της αρχαϊζουσας:

“...Τα παιδιά ενύσταζαν, ενύσταζαν, ενύσταζαν, θεέ μου, πώς ενύσταζαν... Η σκία της ηλιθιότητας εκάλυπτεν την τάξιν... Τα καλύτερα επαπαγάλιζαν ευσυνειδήτως. Το βόδι λέγεται καλύτερον βους, το πόδι λέγεται καλύτερον πους. Τα κέρατα τού; Του βου. Οι δάκτυλοι τού; που. Ω θεέ μου; Τι λες παιδί μου; Πρόσεχε. Ο βους, του βοός, ο πους, του ποδός. Λοιπόν; Τα κέρατα του... του βοδός. Οι δάκτυλοι τού; του... που.. πους. Α! μα είσθε κήνη! Είσθε ζώα! Δεν υποφέρεσθε. Γκαπ! Γκουπ!”

Πολύ αργότερα το 1925, στον οδυνηρό απολογισμό αυτής της προσπάθειας, ο Γληνός θα γράψει το “Ενας άταφος νεκρός” όπου καταδικάζει την αρχαϊζουσα γλώσσα και την αρχαιοπληξία, που τυραννούσε μαθητές-καθηγητές με έργο άχαρο και δεν πρόσφερε τίποτα στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας:

“...πρέπει να κάμωμεν το ελληνικόν σχολείον του Μεσσηνικόλα ή των Σοφάδων πεντατάξιον με δέκα ώρας αρχαία ελληνικά την εβδομάδα δια να γίνουν ικανοί οι κάτοικοι, εξακολουθούντες να μεταχειρίζονται εις αιώνα τον άπαντα το ησιόδειον άροτρον δια τα χωράφια των, να προσφωνούν τουλάχιστον και τα βόδια των εις ησιόδειον γλώσσαν”.

Η στροφή προς την αριστερά

Ο Γληνός δεν αποθαρρύνθηκε. Εντάσσεται στη Δημοκρατική Ένωση και συνεργάζεται με τον Αλ. Παπαναστασίου στη συγγραφή του Δημοκρατικού Μανιφέστου, στα θέματα της παιδείας. Την ίδια περίοδο προσπαθεί να αποκαταστήσει με την οικονομική βοήθεια της συζύγου τους γονείς του, τα 7 από τα αδέρφια του, 2 γαμπρούς του και μια νύφη του, που έρχονται πρόσφυγες από τη Σμύρνη στην Αθήνα.

Το 1921 ιδρύει επίσης την “Ανώτερη Γυναικεία Σχολή”, ως ελεύθερο λαϊκό Πανεπιστήμιο για τις γυναίκες, με σκοπό να τους δώσει ανώτερη μόρφωση, φιλοσοφική, ιστορική, καλλιτεχνική, για να μπουν στη σύγχρονη προοδευτική κίνηση.

Ο Πλαστήρας διορίζει το Γληνό στις αρχές του 1923 Εκπαιδευτικό Σύμβουλο στο Υπουργείο Παιδείας. Επιστρέφουν οι Δελμούζος και Τριανταφυλλίδης από τη Γερμανία και αρχίζει πάλι η προσπάθεια της μεταρρύθμισης. Ο Γληνός οργανώνει παιδαγωγικά συνέδρια σε όλη την Ελλάδα και του προτείνεται η θέση του πρύτανη του πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, την οποία αρνείται.

Αργότερα, στις 2 Δεκεμβρίου 1938, στη Σαντορίνη όπου είναι εξόριστος, θα γράψει για αυτή την πρόταση:

“Στα 1924 όταν έκαμα τον οργανισμό του πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, που ψήφισε τότε η κυβέρνηση Παπαναστασίου, ο υπουργός παιδείας Λυμπερόπουλος μου πρότεινε από μέρος του πρωθυπουργού να βάλουν ειδική διάταξη στο νόμο για να με διορίσουν πρύτανη για 10 χρόνια για να διοργανώσω το πανεπιστήμιο και δε δέχθηκα γιατί ήξερα από τότες ότι η διδασκαλία μου δε θα χωρούσε μέσα στα πλαίσια”.

Ύστερα από εισήγησή του το 1924, ιδρύεται η Παιδαγωγική Ακαδημία για την προετοιμασία ανώτερων στελεχών της Εκπαίδευσης. Ο ίδιος διδάξε για πρώτη φορά στην Ελλάδα κοινωνιολογία. Από την έδρα της Ακαδημίας γίνεται κήρυκας της κοινωνικής αναγέννησης του Έθνους. Θυμάται ο Κ. Βάρναλης:

“Στην Παιδαγωγική Ακαδημία, που τη διεύθυνε ο Γληνός, παιδαγωγός, όπως είπα και άλλοτες, με μοναδικό οργανωτικό ταλέντο, με φωτιά μέσα του όχι λιγότερη από την επιστημονική και φιλοσοφική του μάθηση και μ’ εξαιρετικό θετικισμό σε όλη του τη δράση, όλο το διδαχτικό προσωπικό ήτανε δοκιμασμένοι δημοτικιστές κι όλα τα μαθήματα σ’ ένα σκοπό κατατείνανε: να κάνουνε τους “μαθητές” όχι μονάχα καλούς παιδαγωγούς, μα και καλούς αγωνιστές του δημοτικισμού.

Στην Παιδαγωγική Ακαδημία, εξόν από τα παιδαγωγικά και τη φολοσοφία και άλλα τεχνικά μαθήματα, διδασκότανε η κοινωνιολογία, η γλωσσολογία και η νεοελληνική λογοτεχνία.

Για πρώτη φορά σε δημόσιο εκπαιδευτικό ίδρυμα διδασκότανε το μάθημα της κοινωνιολογίας (από το Γληνό) και το μάθημα της νεοελληνικής λογοτεχνίας (από μένα). Όσο για το μάθημα της γλωσσολογίας, αυτό διδασκότανε στο ελληνικό πανεπιστήμιο από τα 1885! Κι όμως για πρώτη φορά η επιστήμη αυτή, που ήτανε ως τότε όργανο της πνευματικής αντίδρασης, γινότανε όργανο της πνευματικής προόδου - για να μην πω επανάσταση! Γιατί για πρώτη φορά στην Παιδαγωγική Ακαδημία ακούστηκε από υπάλληλο του κράτους, πως η αληθινή γλώσσα του έθνους είναι η δημοτική γλώσσα κι όχι η γλώσσα του... κράτους (των μνησιμάτων του και των νόμων του!). Κι αυτήνης της γλώσσας διδαχτήκανε στους δασκάλους η ιστορία, οι νόμοι και οι κανόνες”.

Με τη δικτατορία Πάγκαλου ανατρέπεται και πάλι το μεταρρυθμιστικό του έργο. Το Γενάρη του 1926 απολύθηκε “δια λόγους οικονομικών” και οι συνεργάτες του Αλ. Δελμούζος και Ρόζα Ιμβριώτη διώκονται, όπως και άλλοι καθηγητές. Ο Κ. Βάρναλης τιμωρήθηκε με έξι μήνες προσωρινή απόλυση και με μετάθεση στα Χανιά της Κρήτης. Είναι τα “Μαρασειακά” με τα οποία εκδηλώθηκε το μένος των αντιπάλων του. Η υπόθεση αυτή πείθει το Γληνό πως είναι μάταιη προσπάθεια να περιμένει την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση από τις τάξεις της κοινωνικής αντίδρασης.

Να πώς περιγράφει ο Κ. Βάρναλης την εποχή:

«Το σύνθημα της επίθεσης ενάντια στην Ακαδημία και στο Μαρασλείο το έδωσε η “Εστία”.

Την επίθεσή της η “Εστία” την άρχισε μ’ ένα κύριο άρθρο. Κοινωνικό σκάνδαλο! Μέσα σε δυο ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα (Παιδαγωγική Ακαδημία και Μαρασλείο) γίνεται αντεθνική εργασία! Εκεί “υπονομεύονται” τα τιμιότατα της φυλής! Εκεί ονομάζονται σάπια τα ιδανικά της πατρίδας, κουρελόπανο η σημαία μας! Εκεί βρίζεται η... Παναγία!

Όλες οι άλλες εφημερίδες τρέξανε να κρατήσουνε το “ίσο” στην “Εστία”. Ήτανε μια πρώτης γραμμής ευκαιρία για δημοκοπία και μεγάλωμα της κυκλοφορίας...

Όμως το κράτος “συγκινήθηκε!”. Και διάταξε διοικητικές και δικαστικές ανακρίσεις. Και τότες όσοι εξεταστήκανε για μάρτυρες σταθήκανε στο ύψος του νεοελληνικού πολιτισμού και των “υγιών αρχών του”. Όλοι τούτοι φυσικά οι μάρτυρες ή είχανε προσωπικά με το Γληνό και το Δελμούζο ή ήτανε βαλτοί ή ήτανε θύματα της υποβολής των εφημερίδων. Μα η Δικαιοσύνη; Κοτζάμ αρεοπαγίτες και υφυπουργοί δεχότανε ν’ ακούνε και να καταγράφουνε μαρτυρίες σαν αυτήν, που κατάθεσε ένας... μπάρμπα!

Αυτός ο μπάρμπας περπατούσε, λέει, στο δρόμο μαζί με την ανεψιά του, μαθήτριά του Μαρασλείου.

Ξαφνικά, λέει, το κορίτσι στάθηκε, σήκωσε τα φουστάνια του, κάθισε σε μια γωνιά του πεζοδρομίου κι έκανε με τη φυσικότερη αφέλεια τα... τσίσια του. Ο μπάρμπα, λέει το παραμύθι, έγινε έξω φρενών! Και ρωτάει κατακόκκινος από θυμό την ανεψούλα του:

- Μαρία (ας πούμε!), δε μου λες, πού έμαθες να φέρνεσαι έτσι ξεσίπωτα;

- Στο Μαρασλείο! Έτσι μας διδάξανε οι καθηγητές μας. Να είμαστε “υπεράνω των προλήψεων” κ.λπ.

Με τέτοια παραμύθια συνεννοούντανε μια χαρά ο Τύπος, το Κράτος, η θεά Θέμις κι η χειρότερη μερίδα του λαού...

Καλά τα πρόσωπα! Κι άλλα να ήτανε, δε χάθηκε ο κόσμος! Μα το όνειρο της Μεταρρύθμισης; Ο σκοπός του “εκδημοκρατισμού” της παιδείας και της διοίκησης και της δικαιοσύνης και της Βουλής; Μα ίσα-ίσα αυτό ήτανε το μεγαλύτερο όφελος του νεοελληνικού πολιτισμού και η μεγαλύτερη απόδειξη της...

ζωτικότητας της φυλής! Γλύτωσε το έθνος από το να έχει γλώσσα! Έχει κείνην, που δεν την καταλαβαίνει. Και τώρα δεν πρέπει να έχει ούτε κι αυτήνε. Ο φασισμός θα τηνε κόψει για να μη... μιλεί και φλυαρεί ο καθένας ό,τι του κατεβαίνει!»

Ο μαχητής Γληνός δεν το βάζει κάτω. Από το Σεπτέμβριο του 1926 άρχισε την έκδοση του περιοδικού “Αναγέννηση” με σαφή στροφή προς το σοσιαλισμό. Ο Γληνός γίνεται ο αρχηγός του αριστερού πνευματικού κινήματος, του κοινωνικού δημοτικισμού και διακηρύσσει μέσα από τον “Εκπαιδευτικό Όμιλο”:

“Η λαϊκή εκπαιδευτική μεταρρύθμιση δεν μπορεί να έχει άλλο κοινωνικό φορέα και πρόμαχο, παρά τις κοινωνικές εκείνες τάξεις, που σαν αδικημένες αγωνίζονται να λυτρωθούν και να κατακτήσουν τα δικαιώματά τους”.

Ο Γληνός έχει φτάσει στην κατανόηση ότι η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί χωρίς κοινωνική και πολιτική αλλαγή. Σε άρθρο του στην “Αναγέννηση” προσδιορίζει την ελληνική αστική τάξη ως αντιδραστική, εμπόδιο σε κάθε προοδευτική προσπάθεια:

“Η ελληνική αστική τάξη είναι αντιδραστική. Δεν γνώρισε και δεν έζησε καμιά από τις αρετές που αποτελέσανε την αξία, τον υπαρκτικό λόγο των αστικών τάξεων της Δύσης. Ούτε τη δίψα της αποκάλυπτης αλήθειας, ούτε το γενναίο πέταγμα της ελεύθερης έρευνας, ούτε το σεβασμό της ελευθερίας της συνείδησης, ούτε την τιμή προς τους δημιουργούς του καλύτερου μέλλοντος. Η ελληνική αστική τάξη είναι προορισμένη να στολίζεται με φράκο και κολλαριστό πουκάμισο και να έχει τη στεγνή ψυχή μεσαιωνικού καλόγερου. Υποκρισία, σεμνοτυφία, ηθική κούφια, αρετή των λόγων και εκμετάλλευση. Αν η τάξη αυτή που κυβερνάει το δύσμοιρο λαό και τον εξαπατά εκατό χρόνια τώρα, είχε κόκκο μυαλού, θα είχαν αγκαλιάσει την Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση. Γιατί η Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση όπως διατυπώθηκε ήταν το θεμελίωμα της ελληνικής παιδείας πάνω στα ζωντανά δεδομένα του γνήσιου ελληνικού κόσμου, ήταν αληθινή εκπαιδευτική αναγέννηση μέσα στο πλαίσιο όλων των χαρακτηριστικών μανής σύγχρονης προοδευτικής αστικής κοινωνίας. Νεοέλληνες αστοί, τότε με κατηγορίες για τσαρικά ρούβλια, τότε με αθεΐες, τότε με μπολσεβικισμούς, τότε με ανηθικότητες κλοτσοβόλησαν κάθε φορά, έφτυσαν, ερύπαναν κάθε “άνθρωπο” που αγαπώντας πλατιά το λαό του ήρθε για να τους μεταδώσει λίγο φως”.

Το Μάρτη του 1927, μετά την πλήρη αντίθεση Δελμούζου-Γληνού στη Γενική Συνέλευση, ο “Εκπαιδευτικός Όμιλος” διασπάστηκε. Ο Δελμούζος υποστήριζε ότι ο Όμιλος όφειλε να παραμείνει καθαρά εκπαιδευτικό σωματείο μακριά από την πολιτική, ενώ ο Γληνός ότι έπρεπε να λάβει σαφή πολιτικό προσανατολισμό, αφού: *“κάθε σημαντική κοινωνική μεταρρύθμιση, άρα και η εκπαιδευτική, γίνεται με μέσο την πάλη των κοινωνικών τάξεων. Η ελληνική αστική τάξη ή καταπολεμεί άμεσα ή δεν επιδιώκει ειλικρινά μια ουσιαστική λαϊκή εκπαιδευτική μεταρρύθμιση”.*

Τελικά η Διοικητική Επιτροπή του Ομίλου απαρτίστηκε από το ψηφοδέλτιο του Γληνού, ενώ ο Δελμούζος και οι οπαδοί του παραιτήθηκαν.

Το κείμενο της πλειοψηφίας που έχει γραφτεί από τον ίδιο το Γληνό ξεκαθαρίζει ότι:

“Η απλή μεθοδολογική μεταρρύθμιση, δηλ. η εισαγωγή των μεθόδων του σχολείου εργασίας, αίτημα που το διατυπώνουν και οι καθαρευουσιάνοι παιδαγωγοί, δε φτάνει, κι αν ακόμα είναι συνδυασμένη με τη γλωσσική μεταρρύθμιση, για να δώσει ουσιαστικό χαρακτήρα στη λαϊκή εκπαιδευτική μεταρρύθμιση”.

Ο Γληνός γράφει στην “Αναγέννηση” (Β, 3, 1927, σελ. 99):

“Κάτω λοιπόν τα ψέμματα όλα. Είμαστε σύμφωνοι. Το σχολείο το θέλετε σεις όργανο της κυριαρχίας σας. Και μεις (οι σοσιαλιστές) αγωνιζόμαστε να σας το πάρουμε. Γιατί εμείς αγωνιζόμαστε για μια δικαιότερη και ανθρωπινότερη κοινωνία, λιγότερο υποκριτική, λιγότερο απάνθρωπη. Κι η δύναμη θα περάσει αργά ή γρήγορα στο μέρος της δικαιοσύνης”.

Το 1928 εκδίδει το “Νέο Δρόμο” και παράλληλα, αντιμετωπίζοντας σοβαρά οικονομικά προβλήματα, πάνει δουλειά στο λεξικό Ελευθερουδάκη, όπου έγραψε λήμματα για τον Καντ, τον Κοντ, το Λάιμπνιτς, τον κομμουνισμό.

Τον Ιανουάριο του 1928 η εφημερίδα “Ελεύθερο Βήμα” καλεί τον ελληνορουμάνο συγγραφέα Παναΐ Ιστράτι (Παναγιώτη Βαλσάμη), ο οποίος αποκαλείται ο “Γκόρκι των Βαλκανίων”. Σε εκδήλωση μιλούν ο Γληνός, ο Καζαντζάκης και ο Ιστράτι. Η ασφάλεια παρεμβαίνει, απέλασε τον Ιστράτι και δικαίωσε το Γληνό. Ανάμεσα στους μάρτυρες κατηγορίας (έναν πράκτορα της ασφάλειας, ένα συντάκτη της “Εστίας” και ένα μέθυσο επαγγελματία ψευδομάρτυρα) είναι και ο Ανδρέας Εμπειρικός. Ο Γληνός αθώνεται. Μετά απ’ αυτό το γεγονός, η στροφή του προς τ’ αριστερά είναι οριστική.

Το 1927 ο Εκπαιδευτικός Όμιλος διασπάται. Δύο χρόνια αργότερα, ο Γληνός ασκεί κριτική στη μεταρρύθμιση του 1929 επισημαίνοντας: *“ότι περιέχει καλό δεν είναι νέο και ότι περιέχει νέο δεν είναι καλό”.* Επίσης, τονίζει ότι *“η πρακτικοποίηση της εκπαίδευσης είναι θεωρητικός λόγος παρά πραγματικότητα καθώς υπονοείται και πουθενά δεν πραγματώνεται...Είχαν αναγγείλει πως θα δώσουνε πρακτικό χαρακτήρα στη μέση εκπαίδευση και απεναντίας δυνάμωσαν τον κλασικισμό. Τα άχρηστα και βλαβερά ελληνικά σχολεία τα μετατρέψανε στα πιο άχρηστα και πιο βλαβερά ημιγυμνάσια”.* Η μεταρρύθμιση του 1929 προσπαθούσε να καθιερώσει το διπλό σχολικό δίκτυο στην εκπαίδευση. Όμως, πέρα από τις εξετάσεις που εμπόδιζαν τους μαθητές να φοιτήσουν στο γυμνάσιο, η επαγγελματική εκπαίδευση υπήρχε μόνο στα χαρτιά.

Την ίδια περίοδο, επιτίθεται κατά των άλλοτε προοδευτικών στοιχείων της αστικής τάξης Παλαμά, Σικελιανό, Κανελλόπουλο, ότι εγκατέλειψαν τις δημοτικιστικές τους αντιλήψεις για να καταλάβουν κρατικές θέσεις.

Το 1931, ο Γληνός προσπαθεί να ανασυγκροτήσει τον Εκπαιδευτικό Όμιλο, χωρίς όμως επιτυχία. Από το 1932 συνεργάζεται, χωρίς ακόμη να είναι μέλος του Κ.Κ.Ε., με τους “Νέους Πρωτοπόρους” και το “Ριζοσπάστη”. Οι απόψεις του για το γλωσσικό ζήτημα γίνονται πιο ριζοσπαστικές και διατυπώνει την άποψη για τη φωνητική ορθογραφία και το λατινικό αλφάβητο. Η πρόταση “Γράφουμε όπως μιλάμε” ήταν για το Γληνό ο μόνος δρόμος για να μείνουν οι χιλιάδες των αναλφάβητων Ελλήνων στις σχολικές αίθουσες και να μην εκβάλλονται από αυτές επειδή δεν γνώριζαν την καθαρεύουσα. Αφορμή για τις σκέψεις του αυτές είναι η μεγάλη μεταρρύθμιση στη Σοβιετική Ένωση που καταπολεμά τον αλφαριθμητισμό.

Σε κείμενο του το 1934 αναλύει την πολιτική στόχευση του αιτήματος:

“Το ξύπνημα της συνείδησης στις μάζες είναι αδύνατο, αν δε χρησιμοποιηθεί για όργανο ολάκερης της πνευματικής ζωής η γλώσσα που μιλάει ο λαός... Το φαινόμενο αυτό το είδαμε στη Σοβιετική Ένωση... Ύστερα από την επανάσταση αναγνωρίστηκαν όλες οι εθνικές γλώσσες, έγιναν βάση για τη μόρφωση των λαών, έγιναν όργανο για το ξύπνημα της συνείδησης των μαζών. Γράφτηκαν γλώσσες που ως τότε δεν είχαν ούτε αλφάβητο. Δημιουργήθηκαν αλφάβητα λατινικά, γράφτηκαν βιβλία, βγήκαν εφημερίδες, δημιουργήθηκε θέατρο... πήρανε τη δημοτική γλώσσα, απλοποίησανε την ορθογραφία και την έκαμαν φωνητική... κάθε λαϊκή ομάδα μορφώνεται με τη γλώσσα που μιλάει”.

Μέσα από τις σελίδες των “Νέων Πρωτοπόρων” επιτίθεται κατά του καθηγητή Κ. Τσάτσου, ο οποίος απαγορεύει στα μέλη της ΟΚΝΕ (που είχε ιδρυθεί το 1922) να κάνουν συζητήσεις στο πανεπιστήμιο για το μαρξισμό.

Στα 1934 ο Δ. Γληνός μαζί με τον Κ. Βάρναλη πήρε μέρος στο συνέδριο των Σοβιετικών συγγραφέων. Η Σοβιετική Ένωση στάθηκε για το Δάσκαλο αληθινή αποκάλυψη. Στην εφημερίδα “Νέος Κόσμος” σε σειρά άρθρων, περίπου σε εκατό συνέχειες, δίνει τις εντυπώσεις του κάνοντας βαθιά ανατομία του σοβιετικού καθεστώτος. Τόνισε τα επιτεύγματά του σ’ όλους τους τομείς, περιέγραψε με λυρισμό τους τόπους που επισκέφτηκε, τα πρόσωπα που γνώρισε και ιδιαίτερα τον Μαξιμ Γκόρκι. Έτσι, παρά τις προηγούμενες ιδεολογικές συγκρούσεις του με τους πρωτοπόρους του κομμουνιστικού κινήματος, ο Αγωνιστής Γληνός, σαν έτοιμος από καιρό, θα ενταχθεί στους κόλπους του.

Το 1934 ο Γληνός αρχίζει να εργάζεται στο Λεξικό του Δημητράκου. Το 1935 η δικτατορία του Κονδύλη τον εξορίζει στον Άη Στράτη μαζί με τον Κ. Βάρναλη.

Γράφει ο Τάσος Βουρνάς στη μελέτη του για το Γληνό:

“... Όλοι προχωρούν περήφανα, μ’ ένα πάμφωτο χαμόγελο στα χείλη, με το κεφάλι ψηλά... Κι όταν το καράβι βιράρει τις άγκυρες και σαλπάρει, ο Γληνός σηκώνει το χέρι και χαιρετάει τους φίλους του και τους μαθητές του, που είχαν μαζευτεί στο μουράγιο να τον αποχαιρετήσουν. Αξέχαστη στιγμή! Ένα καράβι ξεκινούσε, παίρνοντας μαζί του για τους άξενους βράχους της εξορίας δυο μεγάλες δόξες της Ελλάδας... Και μπροστά μας πρόβαλλε σ’ όλη τη φρίκη το απαίσιο τέρας της βίας, που κατάπνιγε το ορμητικό πέταγμα της λευτεριάς...”.

Κι ο Κ. Βάρναλης με το γνωστό πικρόγελο γράφει στο ποίημα “Στην εξορία”:

*Τυχερέ, κείνο το άθλιο δειλινό
σε δέσαν με το Δάσκαλο Γληνό.
Μεγάλα μάτια αστραφτερά, στητός
κι ατάραγος, πάνω απ’ τη μοίρα αφτός
Κοιτούσε την ερχόμενη ευδία
σα νευρικός απ’ την αηδία...*

Γυρνώντας από την εξορία για πρώτη φορά μπαίνει μπροστά στην πολιτική μάχη. Στην προεκλογική περίοδο, σε ομιλία του στο θέατρο Έντεν του Θησείου επιτίθεται φραστικά στον Π. Καννελόπουλο και γράφει στο Ριζοσπάστη έξι άρθρα εναντίον του (“Ο μασκαρεμένος φασισμός του Π. Καννελόπουλου”, “Και όμως είναι φασίστας και απατεώνας”). Στις εκλογές του 1936 εκλέγεται με το Παλλαϊκό Μέτωπο βουλευτής Αθηνών, συγκεντρώνοντας το μεγαλύτερο ποσοστό ψήφων στην Αθήνα. Ο λαός τον τίμησε κι ο ίδιος αγωνιζόταν με συνέπεια και θάρρος για τα λαϊκά συμφέροντα μέσα από το βήμα της Βουλής.

“Οι λόγοι του στη Βουλή μένουν μνημεία αγάπης και υπεράσπισης του λαού, της προόδου του και των συμφερόντων του” σημειώνει ο Περ. Καλοδίκης.

Με την κήρυξη της δικτατορίας του Μεταξά και ως το Φεβρουάριο του 1939, ο Γληνός εξορίζεται στην Ανάφη, την Ακροναυπλία και τη Σαντορίνη. Με πίστη και αξιοπρέπεια αντιμετωπίζει τη νέα κατάσταση, παράγοντας σημαντικό πνευματικό έργο, που ολοκλήρωσε ως το 1940, μεταφράζοντας το “Σοφιστή” του Πλάτωνα, με εισαγωγή στη διαλεκτική και σχόλια, έργο-μνημείο για τη φιλοσοφική σκέψη από την αρχαιότητα ως σήμερα.

«Ο “Σοφιστής” αναμφισβήτητα σημαίνει μεγάλη πρόοδο και εξέλιξη και στην αρχαία διάνοηση γενικά και στην πλατωνική φιλοσοφία ιδιαίτερα. Η λογική και η διαλεκτική του Πλάτωνα παρουσιάζοντ’ εδώ με νέες κατακτήσεις. Στο “Σοφιστήν” ο Πλάτωνας αποκορύφωσε τη διαλεκτική του διάνοηση και έκαμε τη σοβαρότατη προσπάθεια να μετατρέψει το στατικό ιδεαλισμό σε δυναμικό. Έφτασε στ’ ακρότατα σύνορα, όπου μπορεί να φέρει το νου του ανθρώπου ο στατικός φορμαλισμός και ο στατικός αντικειμενικός ιδεαλισμός. Το κέρδος είναι μεγάλο και όταν ακόμη τα τελικά πορίσματα δεν είναι ικανοποιητικά και πολλές αποδείξεις είναι ακόμη πολύ αδύνατες ή και σφαλερές. Ο Πλάτωνας μας διδάσκει και με τα λάθη του.

Η μελέτη του “Σοφιστή” είναι αναμφισβήτητα μια σημαντικότερη προπαιδεία για τη διαλεκτική διάνοηση και με τη σημερινή αντίληψη της διαλεκτικής, και πολλά έχουν να ωφεληθούν όσοι προσπαθούν να γίνουν αληθινοί επιστήμονες παρακολουθώντας τον αγώνα του Πλάτωνα για να κατακτήσει την αλήθεια με το λόγο, γιατί από τους δρόμους που εκείνος άνοιξε έπρεπε να περάσει αναγκαστικά ο άνθρωπος νους, ως που να φτάσει να βρει την αληθινή πηγή της γνώσης. Μέσα στην ιστορικά καθορισμένη και ιστορικά αιτιοκρατημένη πορεία προς τη γνώση, ο Πλάτωνας αντιπροσωπεύει έναν αναβαθμό, μιαν υψηλότερη ανάταση προς μια κατεύθυνση, την ιδεαλιστική. Και ο

“Σοφιστής” εν’ ένα από τα κορυφαία σημεία σ’ αυτή την ανάταση. Για τούτο αξίζει να τον μελετάμε και να βαθαινόμαστε όσο μπορούμε περισσότερο στα νοήματά του.

Σήμερα μόλις είμαστε σε θέση να κατανοήσουμε την τεράστια σημασία που έχει για τη γνώση η διαλεκτική διάνοηση του Πλάτωνα στα μοναδικά τούτα κεφάλαια του “Σοφιστή”. Η αρχαία φιλοσοφία δυστυχώς δεν προχώρησε πάρα πέρα. Ένα βήμα χωρίζει την πλατωνική τούτη διαλεκτική των εννοιών από τη διαλεκτική που θέλει να εξηγήσει όχι την απλή “επικοινωνία”, παρά την αιτιακή και γενετική σχέση και εξέλιξη των ιδεών από τη συνύπαρξη των αντιθέτων και την κίνηση, που γεννιέται από την τάση για ν’ αρθεί η αντίθεση. Το βήμα τούτο το σημαντικότερο δεν το έκαμεν ο Πλάτωνας. Ο δυναμικός του ιδεαλισμός έμεινε στο βάθος στατικός. Η επικοινωνία των ιδεών δεν είναι γένεση των ειδών».

Η πένα του μας χάρισε από την εξορία σπάνιες σελίδες στοχασμού, αναμνήσεις γεμάτες ανθρωπιά και μεγαλείο ηθικό για το μεγάλο χρέος. Γράφει από την Ανάφη:

“Μες στη γλυκειά σιγαλιά μιας γαλήνιας νύχτας, ξαγρυπνώντας εδώ επάνω σ’ ένα βράχο χαμένο στο πέλαγος, νοιώθω την προσδοκία της ανθρωπότητας, την εναγώνια επίκλησή της σε μας να μείνουμε πιστοί και δυνατοί στο μεγάλο μας χρέος...”.

“... Έχω μέσα μου καρτερία και θάρρος απέραντο. Κρατώ ψηλά, πολύ ψηλά, τη σημαία και προσπαθώ να γίνω όσο μπορώ χρήσιμος στους άλλους. Αισθάνομαι τον εαυτό μου πολύ γερό και στην αντοχή σε δρόμους ξεπέρασα πολλούς νεώτερους από μένα. Κολύμπησα στη θάλασσα πολλές φορές κι’ ανέβηκα στις κορφές των βουνών. Το στήθος μου είναι πλημμυρισμένο από ζωή και αγάπη. Στο δωμάτιό μου έχω κολλήσει μίαν επιγραφή που λει: “Φέρειν δέ ό,τι αν ζωή δω γενναίως”. Και το εφαρμόζω πέρα για πέρα. Κρατώ την ψυχή μου άγρυπνη, και το σώμα όρθιο. Και προσμένω... Κι’ αυτό που προσμένω, θαρθεί ασφαλώς. Αργά ή γρήγορα θαρθεί. Διάβασα τον Προμηθέα Δεσμώτη του Αισχύλου και πρέπει να το ξέρεις ότι έρχεται ο Ηρακλής, έρχεται...”.

Με τον ίδιο λυρισμό περιγράφει και το κάτεργο της Ακροναυπλίας εκδηλώνοντας αγάπη κι ανθρωπιά για τους συντρόφους του:

“Εδώ μέσα σιγά-σιγά ο εξωτερικός κόσμος απομακρύνεται και δεν υπάρχει, γίνεται όνειρο λαχταριστό, μα όχι πραγματικότητα. Τα βουνά πέρα και ο πράσινος αργολικός κάμπος, το φεγγάρι της νύχτας, ο γαλάζιος ουρανός, η λιμνοθάλασσα που φαίνεται από τα παράθυρα της φυλακής με το Μπούρτζι στη μέση, ο βράχος με τις λίγες αραποσκευές και τα μικρά δεντράκια που υψώνονται μπροστά στο παράθυρο, δίπλα στο κρεβάτι μου, η τούφα με τις κόκκινες παπαρούνες που είναι φυτρωμένες απάνω στο βράχο και αργοκουρούν την κόκκινη φλόγα τους με το ανοιξιάτικο αγεράκι, όλα αυτά τα θεία πράγματα τα βλέπω ημέρες τετραγωνισμένα από τα σίδερα της φυλακής και σιγά-σιγά ξεθωριάζουνε, παύουνε να υπάρχουνε”.

“Σήμερα σηκώθηκα χαράματα και περιμένα να ιδώ το πρώτο γλυκορόδισμα της αυγής στην κορυφή του βουνού και ύστερα μπήκα μέσα στο θάλαμο, όπου εκατόν πενήντα αναπνοές ρυθμικές ψιθύριζαν σιγανά μέσα στη σιγαλιά, σαν αέρι μέσα σε δάσος από πεύκα. Και άξαφνα μόλις μπήκα μέσα ένιωσα ένα κύμα θερμής αγάπης να μου γεμίζει τα στήθια. Για πρώτη φορά τόνισα αυτό έτσι καθαρά. Σα να έμπαινα σ’ ένα δωμάτιο που να το έχει θερμάνει η αναπνοή της αγαπημένης γυναίκας. Μα λοιπόν είναι κοντά μου, είναι μέσα στην καρδιά μου όλες αυτές οι ζωές που ανασαίνουνε ρυθμικά και ανάλαφρα σαν το φύσημα του αυγηνού αέρα σ’ ένα δάσος από πεύκα; Τις αγαπώ. Αγαπώ αυτό το θάλαμο, αυτή τη ζωή την αποπνιχτική, την πανάθλια; Πώς γίνεται, πώς γίνεται; Βλέπεις, αρχίζω ν’ αγαπώ τη φυλακή μου. Τι θ’ απογίνει με μένα;”

Από την Ακροναυπλία είχε το κουράγιο να στείλει μήνυμα αγώνα κι ανθρωπιάς στους έξω συντρόφους του:

Ο μόνος τρόπος για να ζήσει και να πεθάνει κανείς σαν **ΑΝΘΡΩΠΟΣ** είναι να ζήσει και να πεθάνει για ένα **ιδανικό**.

Το Δεκέμβρη του 1937 η δικτατορία τον έστειλε για απομόνωση στη Σαντορίνη. Ο Γληνός θα γράψει εκεί το περίφημο βιβλίο του “Τριλογία του πολέμου”, με τον υπότιτλο “Μονόλογοι του ερημίτη της Σαντορίνης”. Είναι ένα ξεχωριστό δοκίμιο στο οποίο αναλύει τον πόλεμο, εξηγεί τις αιτίες του, βλέπει τον ερχομό του και καλεί τους λαούς να παλέψουν εναντίον του. Πόθος βαθύς του είναι να βασιλέψει στον κόσμο η ειρήνη, η καλοσύνη, η ανθρωπιά και το χαμόγελο.

“Μοναδικό βιβλίο στην Ιστορία της ελληνικής Σκέψης και προφητικό”, το χαρακτηρίζει ο Βάρναλης. Στη Σαντορίνη αρρώστησε βαριά και η δικτατορία Μεταξά, φοβούμενη τη λαϊκή κατακραυγή και την παγκόσμια διαμαρτυρία, τον μεταφέρει στην Αθήνα υπό αυστηρή επιτήρηση. Μόλις συνέρχεται συνδέεται με το αντιδικτατορικό μέτωπο παλεύοντας ενάντια στο καθεστώς. Τότε γράφει τη μελέτη “Η σημερινή θέση των ανθρωπιστικών σπουδών στην Ελλάδα” με το ψευδώνυμο Δ. Αλεξάνδρου. Στη μελέτη αυτή περιγράφει τις κοινωνικές αντιθέσεις και συγκρούσεις στον κόσμο ανάμεσα στις αντίπαλες δυνάμεις που εκφράζουν τον παλιό και τον καινούργιο κόσμο, καθώς και την πίστη του στη νέα ζωή.

Με τη Γερμανική Κατοχή ο Δ. Γληνός, μαζί με άλλους συντρόφους, από το Σεπτέμβρη του 1941 μπαίνει επικεφαλής του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου (ΕΑΜ), που μόλις είχε ιδρυθεί και γράφει την περίφημη διακήρυξη “Τι είναι και τι θέλει το ΕΑΜ”. Είναι ένα σάλπισμα αντίστασης προς τον ελληνικό λαό γραμμένο φλογερά απ’ την ψυχή του Δάσκαλου-Αγωνιστή:

“...Είναι ανάγκη όλοι μας να χωνέψουμε βαθιά, να μετατρέψουμε σε πίστη μας και σε οδηγό της δράσης μας μερικά βασικά νοήματα, που είναι απαραίτητα ο καθένας μας να τα γράψει με πύρινα γράμματα στην ψυχή του... Και πρώτα πρώτα πρέπει να νοιώσουμε, πως η λευτεριά είναι το υπέρτατο αγαθό και για τον καθένα και για όλους. Μα η λευτεριά είναι κάτι ζωντανό, ένα κομμάτι και μια προϋπόθεση της ζωής μας, που κάθε στιγμή πρέπει να την καταχτούμε, ν’ αγωνιζόμαστε γι’ αυτήν, όπως αγωνιζόμαστε για τη συντήρηση της ζωής μας. Γιατί τώρα νοιώσαμε για καλά όλοι οι Έλληνες πως δεν υπάρχει και ζωή χωρίς λευτεριά. Μας δίδαξε αυτό η πείνα, μας το δίδαξαν οι νεκροί, τα ζωντανά κουφάρια που κυλιούνται στους δρόμους, τ’ αποσκελετωμένα κορμιά και τα πεινασμένα μάτια των παιδιών μας.

Έπειτα πρέπει να νοιώσουμε, πως η λευτεριά δεν χαρίζεται, παρά καταχτιέται με τον αγώνα. Λευτεριά χαρισμένη είναι μια καμουφλαρισμένη σκλαβιά...

Δεν υπάρχει πια δικαιολογία και πρόφαση για κανένα Έλληνα να μείνει αργός, να σταυρώνει τα χέρια του να περιμένει μοιρολατρικά την εξέλιξη, να σκύβει το κεφάλι του μπροστά στην τυραννία και την προδοσία, να περιμένει από αλλού τη σωτηρία. Ο θάνατος κρούει τις πόρτες όλων μας. Η σκλαβιά, η πείνα, η αρρώστεια, ο ηθικός εξαναγκασμός, η εξαθλίωση είναι πια μέσα στο σπίτι του καθενός μας. μην ελπίζεις να ξεφύγεις, ό,τι κι αν σοφιστείς. Ο χειρότερος εχθρός σου εν’ η δειλία και η μοιρολατρία. Ο καλύτερος φίλος σου η ενεργητική συμμετοχή στον αγώνα.

Θα μείνεις λοιπόν αργός; Δούλεψε. Αγωνίσου. Πάλεψε. Σε περιμένει η νίκη, η λευτεριά, η ευτυχισμένη ζωή, η ευτυχία. Από τα βάθη μιας τρισεχιλιόχρονης ιστορίας σε ατενίζουν οι πρόγονοί σου, οι ήρωες και οι μάρτυρες. Οι αγωνιστές του Μαραθώνα και της Σαλαμίνας, οι αγωνιστές του 21, οι ήρωες των Αλβανικών βουνών. Μην ντροπιάσεις την ιστορία σου και μην προδώσεις τον εαυτό σου. Γίνου και συ ένας αγωνιστής της λευτεριάς μαζί μ’ όλα τ’ αδέρφια σου. Εμπρός! όλοι οι Έλληνες, όλοι οι ζωντανοί άνθρωποι τούτης της γης, ενταχθείτε στο Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο”.

Ο Δ. Γληνός μέχρι το θάνατό του συμμετείχε ενεργητικά στην αναδιοργάνωση του ΚΚΕ. Έγινε μέλος της Γραμματείας του Πολιτικού Γραφείου και πρωτοστάτησε στην ένωση των δημοκρατικών δυνάμεων ενάντια στη φασιστική σκλαβιά για λεύτερη και ανεξάρτητη πατρίδα. Το ΕΑΜ το Νοέμβριο του 1943 συγκροτεί την Προσωρινή του Κυβέρνηση και τον προορίζει για επικεφαλής της. Όμως στις 26 του Δεκέμβρη άφησε την τελευταία του πνοή σε μια κλινική των Αθηνών έπειτα από εγχείρηση, με την πολύτιμη τη Λευτεριά στο στόμα του, που τόσο μόχθησε για να ‘ρθει.

Γράφει ο Κ. Βάρναλης:

“Τόσο ακλόνητα πίστευε στην Απελευθέρωση τούτη, ώστε την ώρα που ψυχορραγούσε, πάνω στον πιο έντονο παροξυσμό του πυρετού του, ανατιναζόταν από το μαξιλάρι του και ξεφώνιζε:

- Νικάμε! Νικάμε!

Είταν η μοιραία εποχή, που ο εχθρός άρχιζε να τσακίζει”.

Κι ο Τάσος Βουρνάς, κλείνοντας τη μελέτη του για το Γληνό, γράφει:

“Η Λευτεριά που χτυπούσε με το σπαθί στους κάμπους, τα βουνά και τις πόλεις της σκλαβωμένης Ελλάδας, ήρθε με ξέπλεκα μαλλιά και καταματωμένα ρούχα και γονάτισε πλάι στο ιερό του σκήνωμα”.

Ο Κ. Καρθαίος εκτιμά: “με το θάνατο του Γληνού η Ελλάδα έχασε έναν πολύτιμο δουλευτή του πολιτισμού της”.

Ο Δημ. Γληνός σφράγισε με τους αγώνες του και την προσωπικότητά του κοντά μισόν αιώνα. Ήταν σαν το φως που έλαμπε και διέλυε τα σκοτάδια της αντίδρασης και του φασισμού: Ένας “μεγαλόπνοος πνευματικό ήρωας”, όπως σημειώνει και ο Μ. Αυγέρης.

Ως δάσκαλος έμεινε αλησμόνητος στους μαθητές του για την αγάπη του και τα σωστά γράμματα που δίδαξε. Με μεγάλη σαφήνεια δίδαξε την τέχνη του λόγου, προφορικού και γραπτού.

“Η έκφραση των στοχασμών και των συναισθημάτων”, έλεγε, “για να φέρει το επιδιωκόμενο κοινωνικό αποτέλεσμα, πρέπει να βρει την πιο κατάλληλη μορφή. Αυτή η αντιστοιχία μορφής και περιεχομένου αποτελεί την προϋπόθεση της επιτυχίας του σκοπού, τη δημιουργία συγκίνησης ή τη γέννηση στοχασμών στον αναγνώστη”. Για να γράφουμε καλά, έλεγε, πρέπει να έχουμε σαν οδηγό μας την προφορική ομιλία, να γράφουμε όπως μιλάμε, έτσι όπως θα τα λέγαμε στο συνομιλητή μας. Από κει και πέρα το γραπτό θέλει δούλεμα, προσπάθεια και κόπο, όπως δουλεύει ο γύφτος το σίδερο στο αμόνι και φυσικά να μελετάμε για να κατέχουμε το θέμα. Διδάσκοντας το ύφος, έλεγε πως πρέπει να έχει διαύγεια, καθαρότητα, “το φως φανάρι”, λιτότητα και απλότητα, χωρίς το φούσκωμα και τα πολλά στολίδια, αλλά με συναίσθηση του μέτρου και της αναλογίας.

Την αγάπη του στους μαθητές, τα συναισθήματά του από τη συντροφιά του με τη νεολαία, μας δείχνει εύγλωττα το παρακάτω κείμενό του:

“...Εχτές είχα περάσει όλη την ημέρα σε μια μακρινή εκδρομή. Οι νεολαίοι της συντροφιάς μας με ήθελαν μαζί τους για μια ολόκληρη μέρα. Ξεκινήσαμε πολύ πρωί. Βαδίσσαμε τρεις ώρες ανεβοκατεβαίνοντας φαράγγια και λαγγάδια, μονοπάτια και γιόδοστρατα κρεμασμένα πάνω από το πέλαγος όπου αν ρίξεις πέτρα φτάνει κάθετα μέσα στη θάλασσα και φτάσαμε σ’ ένα μοναστήρι, χτισμένο απάνω στα ερείπια ενός

αρχαίου ναού του Απόλλωνα. Ήταν τριαντατρις νεολαίοι κι' εγώ μαζί τους και τους αγαπούσα όλους και τους καμάρων, που χόρευαν και τραγουδούσαν. Καθήσαμε σε μια ρεματιά, κοντά στη θάλασσα, σ' ένα χωραφάκι καταστόλιστο από μεγάλες χρυσοκίτρινες μαργαρίτες και παπαρούνες. Οι πικροδάφνες σιγοτραγουδούσαν από το ελαφρό αγεράκι στην κοίτη της ρεματιάς. Όλος ο αγέρας εΐτανε μυρωμένος από τ' ανθισμένο φασκόμηλο και την άγρια μοσχομολόχα. Το αγέρι φυσούσε από τη θάλασσα, νοτιοδυτικά. Καθισμένα γύρω μου τα παιδιά άκουγαν χαρούμενα και σχολαστικά. Είχαμε κι ένα βιολί και μια κιθάρα. Είμουν αρωματισμένοι με τα νιάτα, τα νέα λεβέντικα σώματα και τις νέες ψυχές, τις νέες ψυχές που κυφορούν μια καινούργια ανθρωπότητα. Στολισμένοι μ' αγριολούλουδα, με κόκκινες παπαρούνες και μυρωδάτη μολόχα, ανεβοκατεβαίναμε πάλι τα φαράγγια και φτάσαμε με τραγούδια στο χωριό. Είχα ζήσει μιαν απολλώνεια ημέρα. Κι όμως το βράδυ κατά το ηλιοβασίλεμα βγήκα πάλι στην κορφή ενός βουνού. Ήθελα να με πάρει ο ήλιος μαζί του κατά τη δύση και το βοριά! Πέρα στα κόκκινα σύννεφα ταξίδευα και πετούσα νοσταλγικά με τα φτερά της φαντασίας, αναζητώντας μια χώρα που τη ζυγώνω και δεν την φτάνω”...

Ο Γληνός ήταν μεγάλος στυλίστας του λόγου και στα γραφτά του και στα προφορικά του. Όταν ήταν να μιλήσει, αυτό γινόταν γεγονός, όχι μόνο για τη διανοήση, αλλά και για τους εργάτες. Ο προφορικός του λόγος ήταν φλογερός, γεμάτος πίστη. Τα επιχειρήματα απλά, στέρεα και προπαντός αληθινά. Ηλέκτριζε τον πλήθος, γι' αυτό συγκέντρωνε τον περισσότερο κόσμο στις ομιλίες του. Ήξερε να εξηγεί στις μάζες την αλήθεια, να τις φωτίζει και να οδηγεί στην πάλη για καλύτερο μέλλον.

Ο Κ. Βάρναλης τον προσωπογραφεί θαυμάσια:

“Γερός άντρας με μεγάλα φωτεινά μάτια, ισόρροπος και γαλήνιος σε κάθε περίπτωση. Μυαλό θετικό και ταχτοποιημένο απ' όλες τις πλευρές. Σπάνια οργανωτική και διοικητική ικανότητα και σπάνια δημιουργική πρωτοβουλία. Μεγάλο διδακτικό ταλέντο. Γόης του λόγου. Ήξερε ν' απλοποιεί, να φωτίζει και να μεταβάλλει σε συγκεκριμένα τα πιο δύσκολα, τα πιο αφαιρεμένα θεωρητικά ζητήματα και να μας δίνει τη χαρά των ανθρώπων που ύστερα από πολλών χρόνων ιδεαλιστικές ακροβασίες πατούν τέλος σε στέρεο έδαφος και παίρνουνε συνειδηση της πραγματικότητας”.

Η Ρόζα Ιμβριώτη, ως παιδαγωγός και συνεργάτης του Γληνού, αναλύει την οπτική του και μας δίνει τη δική της συμβουλή:

“Το φιλοσοφικό και μαζί επαναστατικό του πνεύμα όμως δε γύρευε με μέθοδες ή ώρες διδακτικές να αλλάξει τη μόρφωση και τη μοίρα του ανθρώπου. Το έβλεπε, πως τέτοια βασικά ζητήματα δε λύνονται με μπάλωματα και μικροαλλαγές. Για αυτό στράφηκε προς το όλο, γιατί από τούτο θα καθορίζονταν και τα “επιμέρους”. Είδε, πως η βασική μεταρρύθμιση στη μόρφωση του λαού προϋποθέτει και βασική μεταρρύθμιση στις οικονομικές, κοινωνικές και κρατικές σχέσεις...”.

“Όποιος όμως σήμερα πονάει το σχολείο, κι όχι μόνο το σχολείο παρά τον άνθρωπο και το λαό, πρέπει ν' αγωνιστεί, όπως αγωνίστηκε κι ο Γληνός. Πρέπει κι εμείς σοβαρά κι αποφασιστικά γ' αυτό το ίδιο το σχολείο, γι' αυτή την πνευματική προκοπή του λαού ν' αγωνιστούμε σκληρά. Αυτός είναι ο δρόμος για να κερδίσουμε τη λαϊκή παιδεία. Ν' αγωνιστούμε για να κερδίσουμε το αύριο που είναι η προϋπόθεση για μια ουσιαστική μεταρρύθμιση της παιδείας. Και σ' όλους τους κάπηλους της παιδείας και σ' όλους εκείνους που γυρίζουν γύρω της με μπλάστρια και γιατροσόφια ή κάνουν τους προσεχτικούς χειρούργους, μια ας είναι η απάντησή μας, τούτη: Σχολική ουσιαστική μεταρρύθμιση χωρίς μιαν αλλαγή της σημερινής ολιγαρχικής κατάστασης είναι καθαρή ασυνέπεια. Μόνο ο αγώνας για γνήσιες δημοκρατικές λύσεις θα δώσει το πλούσιο χρώμα για να ριζώσει μια πραγματικά λαϊκή παιδεία. Αυτό είναι το μεγάλο δίδαγμα που μας έδωσε ο Γληνός σαν γνήσιος παιδαγωγός του λαού και γι' αυτό Αγωνιστής”.

Και σε άλλο σημείο αναφέρει:

“Ο αγωνιστικός κραδασμός και παλμός είναι αυτή τη στιγμή το μεγαλύτερο δίδαγμα που μας αφήνει η ζωή του”.

Όπως γράφει ο Φίλ. Ηλιού στην Έκδοση των Απάντων του, ο Γληνός αναδείχτηκε “σε ηγετική μορφή των κινημάτων για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Στην επόμενη δεκαετία όλες οι προσπάθειες που έγιναν προς αυτή την κατεύθυνση, επρόκειτο να στηριχτούν κατά κύριο λόγο στις δικές του οργανωτικές ικανότητες και στη δική του οργανωτική σύλληψη”.

Βιβλιογραφία

- Δημήτρης Γληνός, *Εκλεκτές Σελίδες*, (4 τόμοι), εκδόσεις Στοχαστής.
Δημήτρης Γληνός, *Εισαγωγή στο Σοφιστή του Πλάτωνα*, εκδόσεις Ζαχαρόπουλος, Αθήνα.
Φίλιππος Ηλιού (επ.) *Γληνού Άπαντα*, εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1983.
Χρήστος Κάτσικας - Κώστας Ν. Θερμανός, *Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης. Από την ίδρυση του ελληνικού κράτους μέχρι το 2004*, Σαββάλας, Αθήνα 2004.
Αφιέρωμα στο Δημήτρη Γληνό, “Ανπιετράδια της Εκπαίδευσης”, τεύχος 60-61.

Το αφιέρωμα αυτό απετέλεσε την παρέμβαση των Αγωνιστικών Παρεμβάσεων Συσπειρώσεων Κινήσεων στην Ημερίδα της ΟΛΜΕ, “Δημήτρης Γληνός: Η επικαιρότητα της σκέψης και του έργου του” (Τρίτη 10 Φεβρουαρίου 2004), με αφορμή τα 61 χρόνια από το θάνατο του μεγάλου δάσκαλου, ριζοσπάστη παιδαγωγού και συνεπή αγωνιστή.

